

In memoriam Nyiredy Szabolcs

Nyiredy Szabolcs

1950-2006

Súlyos veszteség érte a magyar vegyész és gyógyszerész társadalmat. Türelemmel és bizakodással viselt hosszú és súlyos betegség után fiatalon, 56 éves korában elhunyt Nyiredy Szabolcs, a Gyógynövény Kutató Intézet elnök-igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

Személyében olyan tudós és tudományos szervező távozott közülünk, aki rendkívül széles területen alkotott maradandót. Gyógyszerész diplomájával saját köreiben legmagasabbra jutott, hiszen a Magyar Gyógyszerészeti Társaság főtitkára, majd az éppen az ő kezdeményezésére végrehajtott névváltozás után a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság elnöke volt. A névváltozás nem volt merő formalitás: vezetése alatt a Társaság soha nem látott színvonalat ért el a tudomány, tudományos szervezés, nemzetközi kapcsolatok és továbbképzés területein.

Akárcsak példaképe, az ugyancsak gyógyszerész végzettségű Schulek Elemér, aki az MTA Kémiai Tudományok Osztályának első elnöke volt, Nyiredy Szabolcs is nagy tekintélyt vívott ki magának a vegyész társadalomban. Ennek köszönhető, hogy az MTA Kémiai Tudományok Osztálya 2004-ben levelező tagjává választotta. Ennek az eseménynek nem csak az ő személyes tudományos pályafutása és a magyar gyógyszerésztudomány akadémiai reprezentációja szempontjából volt nagy jelentősége, de pozitív fejlemény volt a Kémiai Tudományok Osztálya számára is, amelynek bázisa a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság akkori főtitkárának tagjai közé választásával jelentősen kiszélesedett.

Az általa 10 évvel ezelőtt alapított Magyar Elvlasztástudományi Társaság rövid idő alatt nagy tekintélyt vívott ki magának a hazai és nemzetközi tudományos életben. A Társaság elnökeként kezdeményezője és fő szervezője volt két nagyszerű hazai, nemzetközi konferencia-sorozatnak (Balaton Symposium on High-Performance Separation Methods 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005; Planar Chromatography 1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005). Ezek a sorozatok a szakterület legfontosabb nemzetközi rendezvényeivé közé kerültek; előadók között üdvözölhettük a legnagyobb nemzetközi szaktekintélyeket. Az általa rendezett konferenciákra a magas szakmai színvonal mellett a pontos, elegáns rendezés és a kitűnő hangulat volt jellemző.

Tudományos pályáján az első eredményeket a Semmelweis Egyetem Gyógynövény- és Drogismereti Intézetének tanársegédjeként majd adjunktusaként a gyógynövény-kutatás területén érte el. Ezt a vonalat szélesítette ki 8 éves svájci tevékenysége során a Swiss Federal Institute of Technology (ETH, Zürich), tudományos ösztöndíjasaként, majd egyetemi docenseként. Innen hazatérve lett 1990-ben a Gyógynövény Kutató Intézet (GyNKI) igazgatója majd 1991-ben elnök-igazgatója. Az általa vezetett intézet éppen abban az időben erősödött meg és lett a hazai gyógynövény- és analitikai kutatás meghatározóan fontos műhelye, amikor a hazai kutatóintézetek sorra szűntek meg. Az ezen a területen végzett sokrétű munka és az elért fontos eredmények közül kiemelésre érdemes gyógynövényfajták bevezetése és standardizálása, ami hivatalos állami elismerést eredményezett, valamint a mák nemesítési eredmények, amelyek jelentős gazdasági eredményt hoztak morfin alkaloidok ipari méretű kinyerése területén.

Tudományos munkásságának fő területe azonban az analitikai kémia, ezen belül elsősorban a kromatográfia. Ez is a gyógynövény-kutatás igényeinek kielégítéséből indult ki, de a későbbiekben ennél sokkal szélesebb alapokra helyeződött. Az általa kifejlesztett „PRIZMA” folyadék-kromatográfias optimalizálási rendszert széles körben alkalmazzák; minden jelentősebb folyadék-kromatográfias monográfia ismerteti. Ezután érdeklődése egyre inkább a planáris kromatográfia irányába fordult. Különösen a kényszeráramlásos planáris kromatográfia (rotációs planáris kromatográfia, on-line analitikai HPTLC, preparatív OPLC) területén ért el jelentős eredményeket. Aktívan bekapcsolódott a világszerte magyar területnek elismert túlnyomásos réteg-kromatográfia (OPLC) második generációs, kereskedelmi forgalomba hozott készülékének kifejlesztésébe és gyakorlati alkalmazási területeinek kiszélesítésébe. Ez is jelzi, hogy tudósi profiljához szorosan hozzátartozott a magas szintű tudomány és a gyakorlat szoros kapcsolata. Széleskörű tudományos publikációs tevékenységén túlmenően 13, túlnyomó

részben megvalósult szabadalomnak is tulajdonosa. Ezek közül az analitikai és preparatív elválasztásra is alkalmas Rotachrom®, ExtraChrom® és ChromaJet DS 20 berendezések a gyakorlatban is kitűnően beváltak. Szabadalmi segítségével megvalósítható gyógynövény-extraktumok komponenseinek folyadék-folyadék- valamint szilárd-folyadék-kromatográfiás elválasztása.

Nyiredy Szabolcs publikációs tevékenysége is kiemelkedő volt. 5 könyve közül külön figyelmet érdemel az általa részben írt, részben szerkesztett, a Springer Kiadónál 2001-ben megjelent „Planar Chromatography – A Retrospective View for the Third Millennium” c. könyve, amiben a szakterület legjobb nemzetközi szakértőit nyerte meg közreműködőnek. A vezető könyvkiadóknál megjelent 22 könyvfejezetének megírására viszont a kromatográfiás szakterület legnagyobb szaktekintélyei kérték fel. Rendszeresen kapott meghívást plenáris és „keynote” előadások tartására az analitikai/kromatográfiás valamint gyógyszerészeti/gyógynövény témakörű konferenciákon.

Igen eredményes volt folyóirat szerkesztői tevékenysége is. Főszerkesztője volt a Journal of Planar Chromatography,

szerkesztőbizottsági tagja pedig a Chromatographia, Acta Chromatographica, Planta Medica, Acta Universitatis Cibaiensis, Annales Pharmacia, Acta Pharmaceutica Hungarica, Gyógyszerészet folyóiratoknak.

Nyiredy Szabolcs a Semmelweis Egyetem c. egyetemi tanáraként (1991) és az ELTE egyetemi magántanáraként rendszeresen oktatott egyetemeinken. Vendégprofesszorként oktatott egyebek között Helsinki, Innsbruck, Moszkva, Saarbrücken, Tartu, Tübingen egyetemein. Külföldi elismertségét mutatja, hogy a Central European Group for Separation Science elnöke, az International Society for Planar Separation főtitkára, az European Society for Separation Sciences elnökségi tagja és az European Federation for Pharmaceutical Societies vezetőségi tagja volt.

Nyiredy Szabolcs halálával a magyar és nemzetközi kémikus és gyógyszerész társadalom pályája csúcspontján álló, kiemelkedő személyisége távozott közülünk. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Görög Sándor